

АЛЕКСАНДАР МАТКОВИЋ*

Факултет за европске
правно-политичке студије
Нови Сад

УДК 316.624:343(497.113)

Монографска студија

Примљено: 11.08.2017

Одобрено: 23.09.2017

Страна: 233-251

УЛИЧНИ КРИМИНАЛИТЕТ У НОВОМ САДУ, НЕКАД И САД – ОД УТОПИЈЕ ДО РЕАЛНОСТИ

Сажетак: У раду се анализира феномен уличног криминалитета и његове друштвене перцепције на простору Новог Сада од завршетка Другог светског рата, до данас. Кроз формулисање и проверу три хипотезе, испитани су фактори који се тичу објективног присуства криминалитета и висине криминалне стопе, организованости криминалне појаве, као и субјективног осећаја грађана у погледу сигурности поводом укупности уличног криминалитета. На основу изведене анализе, прихваћено је становиште према коме је у порасту број најтежих кривичних дела из домена уличног криминалитета, као и оних дела чија је примарна мотивација за извршење имовинског карактера. Истовремено је указано на факторе (повезане са коренитим трансформацијама криминалитета, али и целокупног друштвеног амбијента) које је неопходно узети у обзир приликом доношења таквих закључака. Прихваћена је и тврдња према којој је организованост криминалних радњи (са нарочитим акцентом на феномену организованог криминалитета) протеком времена доживела велику експанзију и усложњавање. Са друге стране, говорећи о укупности кривичних дела чије примарно обележје јесте примена насиља у најширем смислу, констатовано је да не постоје валидни показатељи који са сигурношћу упућују на категорички закључак да је реална (дакле, не само званично регистрована) бројност таквих злочина у великом порасту. Анализа феномена младалачког насиља и хулиганства на улицама Новог Сада у периоду 1945-1990. показала је да је у цитираном периоду описана појава итекако била распрострањена и омасовљена, што стоји у колизији са (у јавности често потенцираним) идеализованим ставовима који негирају поменути појаву, или пак умањују њен утицај. Њени облици манифестовања трансформисали су се и модификовали протеком година, али је суштинско обележје – објективно постојање уличног насиља и константна опасност од виктимизације повезане са њиме – остало непромењено. При томе је могуће са добрим основом претпоставити да су поједини модалитети наведене негативне појаве (пре свега, делинквенција повезана са груписањем и идентификацијом учинилаца у односу на одређени део града који они настајују, као и она повезана са поткултурном припадношћу и конфликтима међу различитим поткултурним групама) у ранијим деценијама били умногоме више заступљени него што је то случај данас. Све то у великој мери релативизује и доводи у питање широко популарисане тврдње о наводном веома висо-

---

* al.matkovic@gmail.com

ком степену субјективног осећања сигурности и објективне безбедности грађана на улицама Новог Сада у периоду пре 1990. године.

Кључне речи: Нови Сад, криминалитет, насиље, делинквенција, млади

Увод

Од периода распада СФРЈ, па све до данашњих дана, примећује се континуитет присуства одређених ставова који потенцирају и наглашавају изразито висок ниво безбедности градова наше земље у погледу вршења уличног криминалитета током периода који је оквирно трајао до 1990. године. У таквим наводима, Нови Сад често заузима истакнуто, водеће место, бивајући помињан као некадашњи синоним за потпуно миран, складан и хармоничан живот и боравак. Међутим, иза ове шаблонске и декларативне визуре, помаља се још једна, коренито другачија и умногоме песимистичнија, о чијој истинитости сведоче небројени представници различитих генерација Новосађана, но која ипак упорно остаје на маргини друштвене свести, уступајући место описаној идеализованој слици. Из наведене противречности, наметнула се потреба за објективном провером и анализом оба становишта. Такав задатак, међутим, показао се као нимало лак – научна грађа посвећена овој проблематици не постоји; остали штампани материјали веома су ретки и представљају углавном спорадичне, старе и заборављене новинске чланке (махом из рубрике „црна хроника“), као и вредне записе појединих хроничара и других аутора који су описивали живот у Новом Саду током наведеног периода историје. Таква лимитираност ресурса за проучавање нужно се морала одразити и на одабир методолошког приступа овога рада. Но, у настојању да недостатке преиначимо у предност, искористили смо бенефите приказане ситуације настојећи да ово разматрање учинимо отвореним према различитим, алтернативним аналитичким техникама, остајући при томе све време на чврстом тлу научно-истраживачког поступка. Треба напоменути да су, поред осталих извора, усмена сведочанства великог броја старијих Новосађана са којима је аутор током дугогодишњег периода разговарао и бележио њихова сећања (и којима се овом приликом неизмерно захваљује на помоћи), представљала један од корисних извор сазнања. Она су, међутим, коришћена само у оном сегменту у коме се изјаве већег броја појединаца у потпуности подударају, што их на практичном плану чини ресурсом неспорних чињеница које, стицајем околности, још увек нико није забележио на хартији.

Предмет анализе и поставка хипотеза

У оквиру овога рада биће преиспитано неколико ставова који су, протеком година, постали део увреженог мишљења јавности, без адекватне претходне критичке провере њихове основаности. Поменуте ставове можемо формулисати у форми следећих хипотеза, на основу којих ће бити организована и структура предстојеће анализе: 1. укупност уличног криминалитета у Новом Саду последњих година је доживела драматичан пораст; 2. у ранијим деценијама, организованост криминалитета била је неупоредиво мање присутна (или

пак сасвим непостојећа); 3 Субјективни осећај грађана и њихова објективна безбедност у односу на укупност уличног криминалитета у ранијим деценијама су били много повољнији него у данашње време. Но, пре него што пређемо на саму анализу, потребно је прецизирати шта ће, за потребе овога рада, бити подразумевано под термином „улични криминалитет“. У оквиру текућег истраживања, под наведеном конкструкцијом обухваћена је укупност свих кривичних дела која се (превасходно према критеријуму места извршења, али и према другим криминолошким факторима) могу довести у везу са јавним површинама (улице, тргови, паркови, различити јавни и други објекти итд). Полазећи од важећег Кривичног законика Републике Србије (КЗРС 2005), зарад лакше оријентације, могу бити наведена само нека од карактеристичнијих дела из поменуте категорије: кривична дела против живота и тела (убиство [чл. 113 КЗ], тешко убиство [чл. 114 КЗ], убиство на мах [чл. 115 КЗ], тешка телесна повреда [чл. 121 КЗ], лака телесна повреда [чл. 122 КЗ], учествовање у тучи [чл. 123 КЗ], угрожавање опасним оруђем при тучи и свађи [чл. 124 КЗ]); кривична дела против слобода и права човека и грађанина (угрожавање сигурности [чл. 138 КЗ], прогањање [чл. 138а КЗ]); кривична дела против части и угледа (увреда [чл. 170 КЗ]); кривична дела против полне слободе (силовање [чл. 178 КЗ], недозвољене полне радње [чл. 182 КЗ], полно узнемиравање [чл. 182а КЗ]); кривична дела против имовине (крађа [чл. 203 КЗ], тешка крађа [чл. 204 КЗ], разбојничка крађа [чл. 205 КЗ], разбојништво [чл. 206 КЗ]), одузимање туђе ствари [чл. 211 КЗ], уништење и оштећење туђе ствари [чл. 212 КЗ], неовлашћено коришћење туђег возила [чл. 213 КЗ]); кривична дела против здравља људи (неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога [чл. 246 КЗ], неовлашћено држање опојних дрога [чл. 246а КЗ], омогућавање уживања опојних дрога [чл. 247 КЗ]); кривична дела против опште сигурности људи и имовине (изазивање опште опасности [чл. 278 КЗ]); кривична дела против безбедности јавног саобраћаја (угрожавање јавног саобраћаја [чл. 289 КЗ]); кривична дела против јавног реда и мира (насилничко понашање [чл. 344 КЗ], насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу [чл. 344а КЗ], договор за извршење кривичног дела [чл. 345 КЗ], удруживање ради вршења кривичних дела [чл. 346 КЗ], израђивање и набављање оружја и средстава намењених за извршење кривичног дела [чл. 347 КЗ], недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја [чл. 348 КЗ], учествовање у групи која изврши кривично дело [чл. 349 КЗ], повреда гроба [чл. 354 КЗ]).

Хипотеза 1: „укупност уличног криминалитета у Новом Саду последњих година је доживела драматичан пораст“

Ову хипотезу није могуће проверити егзактним путем- простим увидом у статистичке податке, из два разлога. Први је техничке природе и тиче се објективне недоступности таквих података за период minulih деценија, док је други повезан са суштинским, квалитативним проблемом – са мањкавостима употребе званичних евиденција приликом утврђивања објективне истине у

истраживањима овога типа.¹ Но, то нас свакако не спречава да покушамо да одговоримо на задати проблем применом алтернативног методолошког присуства.

Говорећи о званичним евиденцијама пријављених кривичних дела, ова тврдња може бити окарактерисана као тачна. Међутим, у погледу ње нужно је истаћи неколико изузетно важних приговора. Пре свега, број становника Новог Сада енормно се повећао у периоду од завршетка Другог светског рата, до данашњег дана. Самим тим, просто анализирање броја пријављених кривичних дела, без уважавања наведеног прилива становништва и са њиме повезаних великих демографских промена, не може довести до релевантних закључака.²

Такође, промене у погледу овлашћења органа јавног реда и мира једнако су важан чинилац који мора бити узет у обзир приликом анализе. Наиме, као што је познато, некадашња „милиција“ имала је много већу слободу деловања на пољу сузбијања криминалитета, што је, између осталог, оставило трага и на број званично заведених противправних радњи. Због различитих фактора (једноставност рада, статистички мањи број регистрованих кривичних дела, одсуство делотворне интерне/екстерне контроле и др), није био редак случај да службеници милиције, уместо целокупне предвиђене процедуре, учиниоце појединих кривичних дела самоиницијативно „опомену“ путем неких од тада допуштених и/или уобичајених метода (вербална опомена, примена физичке силе и сл). Услед тога, број званично заведених кривичних дела не одговара броју дела која су полицији објективно била позната, те и та разлика представља један од озбиљних разлога за приговор званичним статистичким подацима.³

Коначно, тамна бројка криминалитета, односно разилажење између броја пријављених и броја извршених кривичних дела, представља један од највећих проблема у проучавању његових објективних размера на локалном нивоу у првим послератним деценијама. Тамна бројка и иначе се сматра једном од основних препрека приликом проучавања квантитативних и квалитативних особина криминалитета, особито приликом ослањања на статистичке податке о броју пријављених злочина. Међутим, осим описаног уопштеног дејства, основано је претпоставити да је тамна бројка морала имати додатно значајан утицај управо у ранијем периоду који је предмет наше анализе. Наиме, позната је чињеница да различите околности утичу на одлуку појединца о пријављивању или непријављивању кривичног дела. Између осталог, то могу бити: генерални обичаји локалне средине; степен едукованости у погледу правних механизма сузбијања вршења кривичних дела; развијена свест о дужности грађана да пријављују кривична дела која су им позната и њихове учиниоце; свест о обавезности правно институционализованог (а не самоиницијативног) „намирења правде“, тј. санкционисања учинилаца злочина; свест оштећених да нису дуж-

¹ О томе видети последњи пасус текућег поглавља.

² О општем утицају демографских промена на стопу криминалитета уп. нпр: Cohen, Felson 1979; Braithwaite 1975.

³ О обележјима и овлашћењима „народне милиције“ и (касније) „милиције“ у СФРЈ в: Ратковић 1981; Богдановић 2002.

ни да трпе одређене врсте чињења учинилаца и да су поменуте радње санкционисане у оквиру кривичног законодавства; непријатност и/или стид које осећају поједини оштећени (нарочито у вези са одређеним специфичним врстама кривичних дела) и др. Отуда није тешко закључити да су описани фактори додатно имали утицаја на пријављивање злочина локалног становништва у ранијем времену. Патријархални породични односи, процентуално нижи степен образовања становништва, недовољно формирана свест грађана у погледу њихових права и обавеза у најопштијем смислу, често зазирање од обраћања надлежним органима, склоност ка самоиницијативном решавању насталих спорова и непријатности, генерално нижи ступањ еманципације становништва (а нарочито посебно рањивих категорија попут жена и деце), само су неки од разлога такве ситуације. Имајући речено у виду, лако се може замислити обим тамне бројке локалног криминалитета и њен утицај на поузданост званичних статистичких података.⁴

Хипотеза 2: „у ранијим деценијама, организованост криминалитета била је неупоредиво мање присутна (или пак сасвим непостојећа)“

Овде је неопходно одмах направити разграничење два појма: организованог криминалитета (схваћеног онако како га прихваћене дефиниције одређују), са једне и криминалног удруживања, са друге стране. У погледу организованог криминалитета, да би се одговорило на питање о његовој заступљености на територији Новог Сада у минулим временима, треба се осврнути на саму његову дефиницију. Како се наводи у литератури, организовани криминалитет представља криминалну појаву коју карактеришу следеће одлике: учешће више од 3 лица; постојање строге хијерархије; употреба насилних метода, претњи и уцена; повезаност са другим криминалним организацијама; повезаност са политичким центрима моћи (Игњатовић, Шкулић 2012). Када се речено има у виду (са примарним акцентом на критеријуму повезаности са политиком), сасвим је основано рећи да је организовани криминалитет појава која је своју масовну експанзију заиста доживела тек почетком 1990-их година, са отпочињањем кризног периода током и након грађанског рата у Југославији. Међутим, чак и у погледу поменутог спорног критеријума – питања конектованости са друштвенополитичким центрима моћи – чини се примереним претпоставити да су одређене форме организованог криминалитета у Новом Саду постојале и раније. Примера ради, уколико се одређени степен повезаности са полицијом (макар у форми доушника) може подвести под повезаност са друштвенополитичким системом, у томе случају је наведена претпоставка оправдана.⁵ Такође, имајући у виду нужне мањкавости сваког поретка (ма колико он

⁴ Детаљније о феномену тамне бројке криминалитета у: Ignjatović 2008: 80-82.

⁵ Као пример, може се навести један од најпознатијих злочина у Југославији који се догодио у Новом Саду 1977. године, којом приликом су убијена двојица милиционера. Током истраге и суђења, утврђено је да су учиниоци поменутог двоструког убиства били чланови добро организоване криминалне организације која је, према свим цитираним критеријумима, одговарала

иначе био стабилан и добро уређен), било би нереално категорички негирати могућност да су поједине новосадске криминалне организације, теоријски, могле имати и евентуалне непосредније контакте са појединцима из оквира владајуће политичке структуре (ако не у форми директне сарадње, оно макар у виду протекције засноване на родбинским, пријатељским, познаничким или ма којим другим конекцијама). У томе случају, такође би могло бити речи о организованом криминалитету у ужем смислу. Ипак, и поред ових изузетака, мора се закључити да је организована форма криминалитета у некадашњем Новом Саду (као, уосталом и на простору читаве СФРЈ) била неупоредиво мање заступљена него што је то случај данас.

Насупрот реченом, криминално удруживање у општем смислу итекако је било широко распрострањено у минулим временима. За разлику од организованог криминалитета као појаве која своју локалну експанзију бележи релативно недавно, класично заједништво и сарадња приликом вршења злочина представљају друштвени феномен присутан од најранијих времена. Организовање „професионалних“ учинилаца имовинских кривичних дела, удруживање разбојника, формирање малолетничких делинквентних банди, групе насилника и/или хулигана – само су неки од историјских примера локалног искољавања поменуте појаве. О појединим специфичним врстама криминалног и делинквентног удруживања на простору Новог Сада током друге половине XX века биће више речи у наредном поглављу.

Хипотеза 3: „субјективни осећај грађана и њихова објективна безбедност у односу на укупност уличног криминалитета у ранијим деценијама су били много повољнији него у данашње време“

Ово је најкомплекснија и најконтроверзнија од свих понуђених хипотеза, услед чега ће њеној провери бити посвећен сразмерно велики простор. За почетак, треба навести аргументе који иду у прилог наведеном становишту. Као прво, у периоду постојања СФРЈ, постојало је веће присуство полиције у локалним заједницама, примарно услед постојања институције позорника. Услед тога, грађани су се, начелно, могли субјективно осећати сигурније, а таква пракса морала је, по логици ствари, и објективно доприносити повећању безбедности у одређеном степену.

Даље, током историјског периода постојања СФРЈ, транспарентност и доступност информација о криминалитету била је умногоме мања него што је то данас случај. Већ на примеру медијског извештавања о извршеним злочинима, уочава се да су некадашњи новинарски извештаји по правилу били кратки и веома шутири, као и да су наглашено селективно покривали само веома мали број регистрованих кривичних дела. Разлози за то су свакако бројни – неки од вероватнијих су: могућа начелна државна политика у погледу инфор-

---

профилу организоване криминалне групе. Наиме, утврђено је да су окривљени имали и одређене контакте у полицији који су им дојављивали информације у погледу напредовања истраге. В: Angelovski 2006.

мисања становништва о правим размерама криминалитета; већа овлашћења полиције, праћена мањим бројем поднетих кривичних пријава; објективна необавештеност медија који извештавају о криминалитету о многим извршеним злочинима; непостојање (будућег) тренда медијског сензационализма и др. У сваком случају, независно од узрока наведене појаве, за наш рад је далеко важнија сама чињеница да су информације о криминалитету дефинитивно биле много мање доступне јавности путем медија, што је такође морало допринести субјективном осећању сигурности становништва (уп. нпр: Heath, Gilbert 1996; Starr 2004).

Надовезујући се на речено, може се уочити да је, независно од медија као посредника, и сама непосредна размена информација међу становништвом поводом извршених кривичних дела била неупоредиво мања него што је то случај данас. Разлоге за такву појаву треба превасходно тражити у информационо-технолошком прогресу, као и у кореним променама начина и средстава комуникације међу људима. Да би се стекао увид у допринос који су наведене промене оставиле на пољу обавештености становништва о правим размерама криминалитета, довољно је поменути свега неколико најзначајнијих фактора у том погледу: појава мобилних средстава комуникације, развој интернет технологије, експанзија друштвених мрежа, масовна доступност уређаја за снимање слике и звука и др. Сви наведени фактори умногоме су допринели регистровању и ширењу информација о огромном броју кривичних дела која би, у супротном, врло вероватно остала непозната широј јавности. Сумирајући речено, уочава се раскорак између недовољне информисаности становништва у ранијим деценијама, са једне и наглашене обавештености грађана у савременом периоду, са друге стране. Имајући то у виду, може се са разлогом уважити и поменути аргумент у прилог тврдњи да је субјективни осећај сигурности становништва начелно могао био већи услед много слабије доступности, али и неупоредиво мањег квантитета информација о правим размерама криминалитета (уп. нпр: Winston 1998).

Да би се потпуно разумели разлози који су утицали на формирање начелне слике о „безбедном граду без криминала“, потребно је поменути и однос великог дела становништва ка појединим специфичним врстама противправних радњи. Као што је познато, у ранијим временима (а на жалост, неретко и данас), знајачан број грађана има погрешну перцепцију у погледу једног дела радњи које се, упркос својој незаконитој природи, често третирају као приватна ствар појединаца која не захтева реакцију државних органа. Наведимо свега неколико таквих примера, разнородних по својој садржини: физички обрачуни појединаца или група лица; сукоби омладинских банди; различити акти деце и адолесцената који се популарно и генерализовано често карактеришу као „несташлуци“ (вандализми, крађе, разбојништва, физички напади и др); различити видови кривичних дела против полне слободе; случајеви насиља у породици (укључујући како насиље између супружника, тако и насиље над децом) и др. Када се поменуто има у виду, основано је претпоставити да један део разлога за субјективни доживљај мање присутности криминала у свакодневном животу грађана током ранијих деценија треба тражити и у недо-

вољној информисаности становништва у погледу граница између правно допуштеног и правно недопуштеног понашања.

Коначно, треба навести и законске промене на пољу проширења круга правно недозвољених радњи. Сходно општој тенденцији пораста броја инкриминисаних понашања, сфера уличног криминалитета такође је доживела одређене промене путем увођења нових инкриминација за радње које, у ранијим временима, нису имале статус правне недопуштености. Наиме, одређена понашања која данас имају статус кривичних дела раније су, услед своје правне дозвољености, лако могла пролазити незапажено (или недовољно регистровано) од стране локалног становништва, што свакако мора имати удела у формирању субјективне слике у погледу стопе криминалитета некада и сада.

Сви ови фактори, комбиновани са другим чиниоцима, допринели су формирању одређеног стереотипа који је био прихваћен од стране једног дела становништва, а који би се поједностављено могао описати као уверење о безбедном и сигурном окружењу у коме је криминал веома слабо заступљен.⁶ Међутим, паралелно са овом сликом која је била популарисана у јавности, постојало је и њено наличје, које је, иако много мање видљиво у свакодневици просечног одраслог човека, ипак било итекако реално. Према записима новосадских хроничара и проучавалаца који су се бавили периодом првих неколико деценија након Другог светског рата, делинквенција је међу омладином и тада била у пуном јеку. Такво чињенично стање поткрепљују и бројне изјаве старијих Новосађана који су имали прилику да одрастају и живе у описаном окружењу. У том погледу, нарочито је значајан феномен уличних банди (нарочито деце, малолетника и млађих пунолетних лица). Према доступним писаним подацима и бројним усменим сведочанствима, од самог настанка послератне Југославије и кроз наредних неколико деценија, у Новом Саду је био одомаћен феномен формирања делинквентних омладинских банди које су окупљале младу популацију настањену у одређеном делу града (уп. Врговић 2011). Протеком времена, нове генерације делинквентата смењивале су старе, нове банде долазиле су на место дојучерашњих, али је сам феномен локалног делинквентног удруживања остао присутан деценијама. Друштвено непожељно деловање оваквих групација мењало је свој профил у зависности од периода у коме су оне постојале и стила живота који је већина младих у конкретном тренутку водила. У раним послератним годинама, када су играчке и биоскопи били најпопуларнија места за забаву младих, веома су биле учестале међусобне туче припадника банди на поменутиим местима, као и наменски изазвани напади банди на одабране појединце. Како су се, протеком година, мењали обрасци живота, тако су карактеристике ових обрачуна модификоване – уместо двора ни за играчке и платоа испред биоскопа, попримта обрачуна постали су кафићи, клубови и друга популарна састајалишта младих. Једна од кључних трансформација која се може уочити на пољу модалитета физичког разрачунавања адолесцената тиче се појаве феномена музичких поткултура на простору Југо-

⁶ У том погледу нарочито су биле карактеристичне често потенциране пароле које су југословенско друштво сликовито приказивале као „друштво без криминала“.

славије, те самим тим и Новог Сада. Пратећи актуелне обрасце у иностранству, млади су почели да се идентификују као припадници појединих поткултура базираних на музици и идеологији појединих музичких праваца, а следствено томе настајали су и сукоби између различитих поткултурних група. Таква појава почиње да бива присутна, по свему судећи, већ од 1960-их година, док нарочито експанзију доживљава, оквирно посматрано, од краја 1970-их, па на даље.⁷

Појава организованог навијања и навијачких конфронтација јесте још један од фактора који је донео нови основ поделе младих на више фракција, између којих су неретко избијали сукоби. Важно је уочити да иако се о овој појави много више говори као о релативно новом проблему који се превасходно односи на савремену делинквенцију, зачеци омасовљеног насиља повезаног са навијачким групама сежу деценијама уназад, управо све до тзв. „мирних“ времена којима се бавимо у овоме раду. Иако је природа таквих сукоба неспорно претрпела велике модификације протеком година, сама њена срж – насиље повезано са припадништвом навијачкој групи – остала је иста. Дакле, упркос томе што се у ранијим деценијама много мање пажње придавало овом друштвеном феномену који је у великој мери остајао удаљен од очију шире јавности, објективна несигурност грађана повезана са делинквентним деловањем навијача-хулигана била је итекако присутна и у минулим временима.⁸

Једна од кључних константи на листи узрока и повода сукоба међу млађом популацијом јесте конфронтација по основу настањености у различитим, међусобно непријатељски оријентисаним деловима града. Штавише, на основу различитих показатеља, може се приметити да је ова појава управо била много омасовљенија у ранијим, „идиличним“ временима, него што је то случај данас, када се евентуално може говорити о њеним спорадичним реликтима. Идентификовање младих са делом града у коме су настањени попримало је различити облике; најчешће су у питању била читава насеља, али се некада радило и о знатно ужим територијалним целинама – све до појединачних улица. У првим послератним деценијама (али и касније, практично током целе друге половине XX века), довољан повод за физички обрачун било је присуство одређеног појединца на „туђој“ територији, односно у делу града у коме он није био настањен. Према сачуваној писаној грађи, а нарочито према бројним сведочењима Новосађана-савременика описаних дешавања, небројени су примери физичких напада (неретко праћених тешким телесним повредама) читавих група локалних младића на појединце или групе лица који су се „усудили“ да кроче на њихову територију. Такође, феномен заказаних туча између младих становника два сукобљена насеља један је од класичних примера насиља о коме се, међу старијима, није превише говорило (нити пак знало), но које се редовно дешавало и често бивало праћено озбиљним повредама учесника у тучи.

⁷ Детаљније о младалачким делинквентним бандама у: Cohen 1955; Wolfgang, Ferracuti 1967 и др.

⁸ За анализу феномена навијачког хулиганизма в: Dunning, Murphy, Williams 1988; Armstrong 1998; Frosdick, Marsh 2005.

Поврх свега наведеног, нека од традиционалних жаришта сукоба Ново-сађана, попут појединих кафана које су биле „на лошем гласу“, опстајала су као перманентне локације на којима је долазило до (више или мање редовних) физичких обрачуна – како између омладине, тако и између одраслих. По логици ствари, може се закључити да већина ових сукоба није евидентирана од стране тадашње милиције, нити је „обично“ становништво сазнавало о таквим догађајима у већем проценту. Ово је само још један у низу примера „скривеног“ антисоцијалног понашања које је, објективно, тињало у граду као константа, но о коме се у ранијим временима није нити много знало, нити много марило.

Када се све речено има у виду, могуће је направити следећу паралелу. Са једне стране, просечни припадници одрасле, неделниквентне популације заиста су у епохи СФРЈ могли живети у релативном миру и у субјективном уверењу о високом нивоу безбедности краја у коме су настањени, односно читавог града Новог Сада. Са друге стране, за велики проценат младих људи, тешко да је било могуће говорити о таквом истоветном осећању мира, ако се имају у виду сви многобројни основи сукоба и све опасности које су једног младог човека и тада „вребале“ практично на сваком ћошку. Када се сви поменути фактори узму у разматрање, стереотипно идеализовање безбедности града и сигурности становништва у периоду о коме је овде реч нужно се мора оценити као недовољно основано. Чини се најистинитијим приказати тадашњу друштвену реалност као сферу која је имала двоструку перспективу: а) прву, званичну, која је била прилагођена схватањима одраслих, друштвено интегрисаних појединаца и која је била широко усвојена од стране тога дела становништва и б) другу, неидеализовану, скрајнуту од очију шире јавности, али итекако присутну, која је морала представљати стварност великог дела тадашње (нарочито млађе) популације.

У вези са претходним закључцима, потребно је указати и на следећи парадокс. У савременим дебатама о криминалу често се може чути став да је један од кључних видова манифестовања небезбедности Новог Сада велики број убистава и других оружаних сукоба који се последњих година релативно често дешавају на улицама града. Податак о повећању броја поменутих кривичних дела свакако представља озбиљан показатељ прогресије друштвеног проблема чији се значај не сме игнорисати. Међутим, у контексту овога истраживања, не можемо да не прокоментаришемо околност која се тиче циљне групе најчешћих жртава поменуте врсте криминалитета. Анализом криминалних статистика, лако се може уочити да је огроман проценат убистава и окршаја уз употребу ватреног и другог оружја на улицама града о којима медији последњих година интензивно извештавају, заправо повезан са интерним обрачунама различитих криминалних група и кланова. Из реченог произилази да, према начелном правилу, круг лица која представљају најчешће жртве таквих злочина припада и сам истоветном, релативно уском криминалном миљеу, док су „обични“, некриминално оријентисани грађани, статистички посматрано, у неупоредиво мањем проценту изложени ризицима од истоверсне виктимизације. Насупрот томе, „традиционално“ улично насиље карактеристично за

раније деценије, које се у данашње време учестало описује као бенигно (и ка коме се, да иронија буде већа, понекад чак исказују и извесне симпатије праћене сентименталношћу) било је веома омасовљено и веома неселективно (имајући у виду велики број основа за одабир могућих циљних група жртава). Отуда, поред свих раније истакнутих аргумената, на основу управо изведеног парадокса такође се веома основано може поставити питање о томе да ли су становници Новог Сада у минулим временима заиста имали (и са колико реалног, тј. објективног основа) толико изражен субјективни осећај сигурности у погледу уличног криминалитета.

Приказ и анализа одабраних примера из праксе

Како би теоријским разматрањима из претходних поглавља била пружена потпора у виду података заснованих на емпиријској анализи, у наредним редовима ће у најосновнијим цртама бити приказан пресек неколице одабраних случајева из новосадске историје уличног криминалитета за период 1945-1990. године. Критеријум за селекцију примера представљала је не само тежина кривичног дела и њиме проузрокованих последица, већ и специфичност појединих врста злочина које су, спрам њиховог утврђеног вишедеценијског локалног присуства, од изузетног значаја за укупне резултате анализе.

Године 1954. пред Општинским судом у Новом Саду суђено је већем броју млађих лица која су била коловође делинквентне банде „Црна легија“. Примарни разлог оптужбе био је инцидент који су припадници поменуте банде изазвали након игранке у просторијама Еђшега 2. јула исте године, којом приликом је њихов вођа, наоружан боксером, напао двојицу милиционера и повредио их. Током суђења, навођено је да је ова група делинквената фреквентно изазивала туче; описано је и како су на улицама често пресретали недужне грађане и нападали их, користећи том приликом широк асортиман импровизованог оружја (боксер, ланце, федере са причвршћеном великом металном куглом, ножеве, корбаче). Првооптужени вођа осуђен је на 6 година затвора, двојица учесника осуђена су на 5, један на 3, неколико оптужених осуђено је на годину дана, а само један од њих добио је условну затворску казну (Врговић 2011: 244-245). Иначе, банда Црна легија била је једна од најозлоглашенијих скупина делинквената на простору Новог Сада. Настала је већ у првим годинама након ослобођења града, сачињавали су је становници насеља Телеп, а према доступним подацима, постојале су четири њене инкарнације (сачињене од делинквената сличног узраста) које су се, протеклом времена, сукцесивно смењивале све до средине 1960-их година. Током читавог периода постојања, банда је вршила бројна и разнолика кривична дела повезана са насиљем и са пљачком, али и са другим сферама криминалитета (Врговић 2011: 245-246).⁹

⁹ Према сведочењу неких савременика, чланови Црне легије (иначе готово искључиво припадници мађарске националности) вероватно су инкорпорисали и одређене политичке идеје у оквиру свог антисоцијалног деловања. Иако тадашњој јавности нису пружана званична обавештења о овим радњама и упркос томе што су њихови учиниоци процесуирани у строгој тајности (услед чега је немогуће са потпуном сигурношћу утврдити веродостојност информација), међу Ново-

У низу насилничких инцидената који су се одиграли током исте, 1954. године, још један који вреди засебно истаћи јесте масовна туча у насељу Детелинара, испред кафане Мексико. У циљу обустављања крвавог обрачуна, морала је да интервенише милиција на коњима, наоружана шмајсерима. Ово је био само један у низу сукоба које су у наведеном периоду фреквентно изазивали припадници локалне детелинарске банде „Дивљи запад“, о чему је спорадично извештавала и тадашња штампа (Врговић 2011: 240-241).

У фебруару 1957. године у дневним новинама Дневник појавио се чланак следећег наслова: У Новом Саду откривена организација малолетника Жути лептир”, док је поднаслов гласио: „Двадесет и три новосадска младића изазивала туче и извршила 26 крађа. Ово је озбиљна опомена родитељима, школи и друштвеним организацијама” (Врговић 2011: 290). Банда Жути лептир, коју су сачињавали младићи из центра града, основана је почетком 1950-их година у циљу организованог супротстављања припадницима описане телепске банде Црна легија (који нису допуштали улазак на „своју територију“ лицима из других делова града). И ова група доживела је више инкарнација путем смене генерација, при чему је, протеклом времена, евидентно дошло и до проширења опсега делинквентног деловања, превасходно у погледу имовинског криминалитета (Врговић 2011: 289-290).

У новембру 1958. године припадници СУП-а открили су у лагумима Петроварадинске тврђаве скровиште криминалне групе која је бројала 17 чланова. Припадници групе били су наоружани хладним, али и ватреним оружјем (међу одузетим предметима, налазиле су се секире, пиштољи и др). Вођа организације осуђен је касније на 2 године затвора (Врговић 2011: 324). Према сведочењу Новосађана-савременика, простор Петроварадинске тврђаве и иначе је био веома популарно окупљалиште и скровиште за различите криминалне банде током читавог низа година. Осим што су на овом простору тражили уточиште од полиције, они су лавиринт подземних војних галерија тврђаве користили и за сакривање украденог плена (нарочито племенитих метала, будући да је обијање златара тада било веома распрострањено) [уп. Milković 2001; Milković 2007].

У новембру 1960. учинилац стар 24 године, уз помоћ саучесника који је возио аутомобил, киднаповао је 31-огодишњу жену и силовао је. Само недељу дана касније (будући да је пуштен из притвора), он је извршио ново кривично дело - убиство на Католичком гробљу у Футошкој улици, којом приликом је убијена жена (по свему судећи, проститутка). Учинио је изјавио да је са жртвом прво постигао договор испред оближње кафане, након чега су се упутили ка поменутом гробљу. Међутим, када је схватио да му недостаје сат (за који је, претресом, касније и утврдио да се заиста налазио код жене), почео је да је

сађанима се фреквентно причало о појединим нарочито екстремним акцијама Црне легије. Између осталог, помињало се: да су чланови прве генерације ухапшени лета 1949. године са великом количином експлозива на насипу на обали Дунава, у време високог водостаја; да су, после резолуције Информбироа и очекујући улазак совјетских трупа, сачињавали списак неподобних грађана; да су се приликом велике опасности од поплаве током 1965. године спремали да пробију насип на Дунаву у близини Новог Сада, како би „спасили Пешту“ (Врговић 2011: 245-246).

удара рукама и ногама, а од последица тих удараца жртва је преминула. Суд је дело оквалификовао као тешко убиство и учиниоцу изрекао затворску казну у трајању од 20 година (Врговић 2011: 383, 399, 401).

8. фебруара 1961. догодило се убиство на новосадском Корзу; 25-огодишњи студент Филозофског факултета и хонорарни радник милиције убио је хицем из пиштоља (за чије ношење није имао дозволу) Новосађанина старог 20. година. Према резултатима истраге, трагедији је претходио физички обрачун који је, према једној верзији догађаја, изазвала велика група пијаних младића, међу којима се налазио и касније настадали 20-огодишњак.¹⁰ Он је, иначе, био више пута осуђиван због насилничког понашања, а и целокупно друштво у коме се тада налазио представљало је банду младића са насеља Подбара који су фреквентно изазивали туче на јавним местима. Утврђено је да је учинилац извршио убиство у склопу нужне одбране, након чега је је поступак обустављен (Врговић 2011: 391-392).¹¹

Као потврду дугог присуства појединих специфичних облика вандализма на простору Новог Сада о којима се тек у савремено доба почело интензивније говорити (те који, стога, лако могу бити погрешно протумачени као тековина новије епохе), треба навести два примера из 1962. године. 17. октобра вандали су порушили 12 надгробних споменика на Католичком гробљу. Отприлике месец и по дана касније (2. децембра), полиција је ухапсила једно лице које је затекла на делу приликом рушења споменика на истој локацији (Врговић 2011: 438-439). Исто тако, да вишедневно, систематско пуцање на грађане из ватреног оружја није тековина најновије епохе, доказују и примери из 1966. године.¹² Током ноћи 10. августа, на простору Петроварадина пријављено је пуцање из ватреног оружја, којом приликом су погођена два аутомобила. Девет дана касније, поново су се чули пуцњи, при чему су повређене две особе. 27. августа полиција је открила 16-огодишег учиниоца одговорног за описана рањавања. Утврђено је да је као средство извршења дела користио малокалибарску пушку (Врговић 2011: 550-551). Још један пример који сликовито доказује дуго историјско присуство негативних појава о којима се интензивно говори тек у новије време, одиграо се 1. августа 1967. године на плажи Шtrand. Тинејџер стар 18 година, тражећи повод за физички сукоб, напао је једног вршњака и нанео му тешке телесне повреде опасне по живот убодом ножем у стомак, након чега је побегао са места злочина (Врговић 2011: 580).

27. априла 1971. петорица младих мушкараца напали су и претукли двојицу младића из Крагујевца којима се покварио аутомобил у близини Новог Сада. Потом су киднаповали девојку која је била у друштву са нападнутим

¹⁰ Према другој верзији, заправо је убица изазвао инцидент тиме што се дрско опходио у комуникацији, а потом и ударио шамар једном од младића из наведене групе, након чега је отпочела масовна туча. В: Кнежевић 2015.

¹¹ Према неким наводима, он се потом преселио у Подгорицу и запослио као милиционер, да би неколико година касније, поново извршио убиство у нужној одбрани. В: Врговић 2011, Кнежевић 2015.

¹² Иначе, ови инциденти веома подсећају на савремени случај који се такође догодио у Петроварадину 2015. године. О томе више у: Апић 2015; Стојановић 2015.

младићима, одвезли су је у стан једног од учинилаца и зверски је силовали. Када су је напосред пустили да иде, запретили су јој да инцидент не сме да пријављује полицији. Учиниоци су ухапшени исте вечери у центру града и касније су осуђени на вишегодишње затворске казне. (Врговић 2017: 81, 90). 22. јануара 1973. пронађен је мртав новосадски таксиста у пртљажнику свога возила. Утврђено је да је убијен хицем из пиштоља у главу. Три дана касније, ухапшени су учиниоци кривичног дела. Како се испоставило, у питању су била двојица малолетника старости 16 и 17 година (Врговић 2011: 106). 26. новембра 1975. у новосадској Кисачкој улици мушкарац средњих година намамио је (нуђењем слаткиша) девојчицу стару 9 година, након чега ју је силовао, наневши јој том приликом тешке телесне повреде са трајним последицама. Приликом избегавања хапшења и сакривања трагова кривичног дела, учиниоцу су помагали супруга и њихов заједнички син. Осуђен је на 15 година затвора, што је представљало максималну казну предвиђену законом за ту врсту злочина. (Врговић 2017: 197-198). 19. и 20. марта 1976. године регистровани су нови вандализми великих размера на Католичком гробљу, којом приликом је причињена веома висока материјална штета (Врговић 2017: 206).

Током ноћи 15. јуна 1977. У Новом Саду се догодио један од најпознатијих злочина у читавој СФРЈ: убиство двојице полицајаца на дужности. Двојица млађих мушкараца вршила су те ноћи провалну крађу у једној трафици у улици Новосадског сајма, када је полиција, по пријави станара из комшилука, изашла на терен. Приликом бекства и физичког обрачуна са милиционерима, један од учинилаца припуцао је из пиштоља и усмртио обојицу службених лица. У току истраге и суђења (који су, иначе, привукли огроман публицитет), утврђено је да је првооптужени био лидер веома бројне и добро организоване професионалне криминалне групе која је током дугог низа година вршила многобројна кривична дела. Првооптужени је осуђен на смртну казну, док је већи број припадника наведене криминалне организације осуђен на дугогодишње казне затвора (Angelovski 2006; Врговић 2017: 253 и д). Исте године, у августу месецу, догодило се још једно силовање детета које је привукло пажњу јавности. Мушкарац из Петроварадина понудио је чоколаду петогодишњој девојчици, одвезао ју је бициклом у атар код Железничке станице и силовао је, вративши је потом натраг. Осуђен је на максималну казну у висини од 15 година затвора (Врговић 2017: 257 и д).

26. јануара 1981. забележен је први случај пљачке у апотеци – у вечерњим часовима тога дана, мушкарац је ушао у објекат апотеке и уз претњу пиштољем, наредио радници да се удаљи од касе, након чега је одузео одређену суму новца (Врговић 2017: 376). Још један специфичан и „иновативан“ случај регистрован је почетком наредне, 1982. године– у насељу Лиман 2, на празном простору између Фрушкогорске и улице Бошка Бухе, откривена је њива са засадом индијске конопље (Врговић 2017: 407).

6. марта 1986, полиција је ухапсила четворицу од укупно шесторице чланова криминалне групе коју су тадашњи медији прозвали „Ветерничка мафија“. Припадници поменуте групе вршили су пљачке и разбојништва, при чему су на мети напада били, између осталог, продавнице, угоститељске радње

и приватни станови. За неке од њих, ово је тек био почетак професионалне криминалне „каријере“ која је зашла у домен организованог криминалитета, о чему је домаћа јавност путем медија исцрпно обавештавана у годинама које су уследиле (Врговић 2017: 515).

26. новембра 1987. на периферији Новог Сада мушкарац стар 24 године, наоружан са две ловачке пушке и два реденика муниције, отео је возило марке „ауди“, приморавши при томе власника да напусти аутомобил. Нешто касније, патрола полиције га је зауставила у Темерину. Учинио је том приликом припуцао и хицем у леву страну грудног коша смртно ранио полицајца који му је пришао и затражио му документа на увид. Други полицајац који је био присутан је, уз помоћ грађана затечених на лицу места, успео да спречи бекство и да савлада убицу. Током истраге, откривено је да је исти учинилац током претходне године извршио још једно убиство, усмртивши из користољубља ноћног чувара у Молу. Пресудом суда, осуђен је на смртну казну (Врговић 2017: 560).

Упоредивањем приказаних примера и издвајањем њихових битних обележја, може се доћи до вредних закључака. Пре свега, уочава се да улични криминалитет у Новоме Саду, у периоду који се уобичајено наводи као нарочито миран, није био нимало занемарљива појава. Већ ових неколико примера указују на велики диверзитет извршених кривичних дела, као и на озбиљне последице проузроковане радњама извршења. Као прво, приметан је значајан удео кривичних дела против имовине (крађе и тешке крађе, разбојничке крађе и разбојништва), што стоји насупрот увреженог мишљења да имовински криминалитет није био много заступљен током периода послератне Југославије. Даље, у погледу кривичних дела против живота и тела, али и других која укључују примену физичке силе, уочава се да су њихови учиниоци веома често користили различито оружје и оруђе (показујући понекад и наглашену „креативност“, али и суровост приликом одабира и употребе таквих средстава). Та чињеница налази се у директној супротности са одомаћеним и често навођеним мишљењем да су лица склона насилном и другом криминалном понашању у ранијим епохама ретко користила оружје. Истина је, међутим, да је употреба ватреног оружја, по свему судећи, била доста ређа него што је то случај данас (нарочито у контексту физичких обрачуна и другог примарно насилничког понашања). Међутим, основано се може поставити питање да ли је то заиста био резултат одређених „етичких принципа“ старе генерације преступника, или се, напросто, радило о последици стицаја различитих околности (примера ради: много тежа доступност ватреног оружја, оштрије реаговање друштва на нелегално наоружавање, непостојање одомаћене праксе употребе ватреног наоружања приликом вршења делинквентних радњи и др). Такође, из описа напада и физичких обрачуна међу тадашњом млађом генерацијом, закључује се да су добрим делом неосноване тврдње према којима су се тадашње туче готово по правилу одвијале према одређеном етичком кодексу.¹³ Како се

¹³ При чему се свакако мора поставити питање: о каквом се етичком кодексу и „витештву“ може говорити уколико, из позиције цивилизованих грађана, у том смислу помињено физичке нападе једног лица на друго, или пак „разрешење“ конфликта путем песница?

може видети, наводна широка примена „fair play“ правила уличне борбе у великој мери представља мит, будући да су се у пракси сусретали сви видови кршења ових начела: напади групе лица на појединца, обрачуни уз употребу оружја или оруђа, напади наоружаних нападача на ненаоружане жртве, малтретирање млађих од стране старијих, слабијих од стране јачих и др. Из описа масовних физичких обрачуна младих, који су некада укључивали и на десетине учесника, може се приметити да су неосновани и они наводи према којима је насиље међу омладином било занемарљива појава ограничена на веома мали број девијантних појединаца. Исто тако, велика динамика описаних сукоба разобличава и ону илузију према којој су такви физички обрачуни представљали веома ретку и спорадичну појаву.

Закључак

Као финални резултат анализе, можемо објединити најважније постигнуте закључке. Говорећи о најтежим видовима уличног криминалитета у Новом Саду (пре свега, о кривичном делу убиства), несумњиво је да је квантитет таквих злочина бројчано већи у данашње време, него што је то био случај током периода постојања послератне Југославије. Такође, приметна је и велика прогресија на пољу ширења и усложњавања криминалног организовања, са нарочитим акцентом на феномену организованог криминалитета (који је, барем у свом данашњем облику, углавном био непостојећи у ранијој епохи). Основано је претпоставити и да је, протеком година, повећан и број имовинских кривичних дела из домена уличног криминалитета. Узроке таквог развоја догађаја треба тражити у већем броју чинилаца, од којих се, као најзначајнији, могу истаћи: коренита трансформација целокупне природе криминалитета (примарно повезана са локалним омасовљавањем наркоманије као појаве, као и са експанзијом локалног нарко-тржишта); кризни и транзициони период током и након распада СФРЈ (укључујући све повезане политичке, економске, културолошке и друге аспекте); вртлоглави пораст броја становника Новог Сада током релативно кратког временског периода, повезан са коренимом променом структуре становништва (што је довело до настанка великог броја фактора који се, у оквиру општих криминолошких тумачења пораста стопе криминалитета и усложњавања криминалне појаве, често наводе међу кључним узроцима). Са друге стране, говорећи о укупности кривичних дела чије примарно обележје јесте примена насиља у најширем смислу, не постоје валидни показатељи који са сигурношћу упућују на категорички закључак да је реална (дакле, не само званично регистрована) бројност таквих злочина у великом порасту. Анализа феномена младалачког насиља и хулиганства на улицама Новог Сада у периоду 1945-1990. показује да је у цитираном периоду описана појава итекако била распрострањена и омасовљена, што стоји у колизији са (у јавности често потенцираним) идеализованим ставовима који негирају поменути појаву, или пак умањују њен утицај. Њени облици манифестовања трансформисали су се и модификовали протеком година, али је суштин-

ско обележје – објективно постојање уличног насиља и константна опасност од виктимизације повезане са њиме – остало непромењено. Штавише, може се са добрим основом претпоставити да су поједини модалитети наведене негативне појаве (пре свега, делинквенција повезана са груписањем и идентификацијом учинилаца у односу на одређени део града који они настањују, као и она конектована са поткултурном припадношћу и конфликтима међу различитим поткултурним групама) у ранијим деценијама били умногоме више заступљени него што је то случај данас. Све то у великој мери релативизује и доводи у питање широко популарисане тврдње о наводном веома високом степену субјективног осећања сигурности грађана на улицама Новог Сада у периоду пре 1990. године. Имајући у виду речено, намеће се нужним даље критичко преиспитивање уврежених ставова којима се, без адекватне чињеничке потпоре, потенцира безбедност новосадских улица у минулим временима. Искључиво на тај начин могуће је разграничити једностране тврдње (обликоване идеализмом, носталгијом, забором или пуком неупућеношћу) од објективних увида у (неретко нимало ружичасте) различите аспекте друштвене реалности и са њом повезане друштвене патологије.

Литература:

1. Angelovski, Ivan (2006): Rekonstrukcija zločina koji je iz temelja potresao Titovu Jugoslaviju, *Gradanski list*, preuzeto sa: http://web.fmk.edu.rs/files/blogs/2009-10/IV/Narativno_nov/Gavra.pdf, pristup: 16.07.2017.
2. Aničić, S. (2015): Snajperista pucao iz ljubomore- gledao sam ih kako voze dobra kola, a ja nemam ni posao, *Blic Online*, 22.03.2015, <http://www.blic.rs/vesti/hronika/snajperista-pucalo-iz-ljubomore-gledao-sam-ih-kako-voze-dobra-kola-a-ja-nemam-ni-posao/654csnp>, pristup: 15.07.2017.
3. Armstrong, Gary (1998): *Football Hooligans. Knowing the Score*, Berg Publisher Ltd, Oxford.
4. Bogdanović, Branko (2002): *Dva veka policije u Srbiji*, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, Beograd.
5. Braithwaite, John (1975): Population Growth and Crime, *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, Vol 8, Issue 1, pp. 57-61.
6. Vrgović, Vladimir (2011): *Novi Sad: hronika 1944-1969*, Prometej, Novi Sad.
7. Vrgović, Vladimir (2017): *Novi Sad: hronika 1970-1970*, Prometej, Novi Sad.
8. Dunning, Eric; Murphy, Patrick; Williams, John (1988): *The roots of football hooliganism: An historical and sociological study*, Routledge & Kegan Paul, London & New York.
9. Ignjatović, Đorđe (2008): *Kriminologija*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd.
10. Ignjatović, Đorđe, Škulić, Milan (2012): *Organizovani kriminalitet*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd.
11. Knežev, Zoran (2015): Tragedija na novosadskom šetalištu, *mojnovisad.com*, <http://www.mojnovisad.com/vesti/tragedija-na-novosadskom-setalistu-id5476.html>, pristup: 21.06.2017.
12. Milković, Veljko (2001): *Petrovaradin kroz legendu i stvarnost*, Vrelo, Novi Sad.

13. Milković, Veljko (2007): *Petrovaradinska tvrđava - kosmički lavirint otkrića*, Vrelo, Novi Sad.
14. Ratković, Borislav, ur. (1981): *Vojni leksikon*, Vojni zavod, Beograd.
15. Starr, Paul (2004): *The Creation of the Media: Political Origins of Modern Communications*, Basic Books, New York.
16. Stojanović, Slađana (2015): Novosađani odahnuli: Snajperista uhapšen, pucao po prvim komšijama, *Kurir*, 20.03.2015, <http://www.kurir.rs/crna-hronika/1709810/novosadani-odahnuli-snajperista-uhapsen-pucalo-po-prvim-komsijama>, pristup: 15.07.2017.
17. Frosdick, Steve; Marsh, Peter (2005): *Football Hooliganism*, Willan Publishing Limited, London.
18. Heath, Linda; Gilbert, Kevin (1996): Mass Media and Fear of Crime, *American Behavioral Scientist*, vol. 39, issue 4, pp. 378-392.
19. Cohen, Albert (1955): *Delinquent Boys: The Culture of the Gang*, The Free Press, Glencoe.
20. Cohen, Lawrence E; Felson, Marcus (1979): Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach, *American Sociological Review*, Vol. 44, No. 4, pp. 588-608.
21. Winston, Brian (1998): *Media Technology and Society: A History: From the Telegraph to the Internet*, Psychology Press, Hove.
22. Wolfgang, Marvin; Ferracuti, Franco (1967): *The Subculture of Violence: Towards an Integrated Theory in Criminology*, Tavistock Publications, London.

Правни извори:

1. Krivični zakonik, Službeni glasnik RS, br. 85/2005, 88/2005- ispr. 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014.

STREET CRIME IN NOVI SAD, THEN AND NOW - FROM UTOPIA TO REALITY

Summary: This paper analyzes the phenomenon of street crime and its social perception in the area of Novi Sad since the end of the Second World War, to this day. Author created and examined three hypotheses, in order to observe these factors: objective presence of crime and the level of crime rate; the organization of criminal phenomena; subjective feelings of citizens regarding their security concerning the entirety of street crime. It was confirmed that the number of the most serious crimes in the domain of street crime is increasing, as well as the number of those that primarily fall under the category of crimes against property. At the same time, it has been pointed out to factors (related to radical transformations of crime, but also to the changes of the entire social environment) which must be taken into account when making such conclusions. It was also accepted that the organization of criminal activities (with a particular emphasis on the phenomenon of organized crime) has undergone a great deal of expansion and progression over time. On the other hand, speaking of the totality of crimes whose primary feature is the use of violence in the broadest sense, it was concluded that there are no valid indicators that point to a categorical conclusion that the real (not only officially registered) number of such crimes is heavily increasing. Analysis of the youth violence and hooliganism in the streets of Novi Sad in the period 1945-1990. showed that this phenomenon was even then broadly widespread and popular, which stands in conflict with (in publicly-often-emphasized) idealized attitudes that negate the mentioned phenomenon, or diminish its influence. Its forms of manifestation have been transformed and modified over the years, but the essential feature - the objective existence of street violence

and the constant danger of victimization associated with it - remain unchanged. It is even possible to assume with good reason that certain modalities of aforementioned street violence and hooliganism (first of all, those related to the grouping and identification of the perpetrators relative to a certain part of the city they inhabit, as well as those related to subcultural affiliation and conflicts among different subcultural groups) were much more represented in the past decades than they are today. All this greatly relativizes and calls into question the widely popular claims about the allegedly very high degree of subjective feeling of security and objective security of citizens in the streets of Novi Sad in the period before 1990.

Key words: Novi Sad, crime, violence, delinquency, youth